Argus Clou
professor in alles

Aardrijkskunde Proeflessen Leerling Groep 5

Thema 5 – De wereld is een markt

MALMBERG

De werkkamer van Argus Clou

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

Daniel Defoe
ROBINSON CRUSOE
HET DAGBLAD
JE HOORT ERBIJ
EILANDEN
RICHARD ATTENBOROUGH
MAANDAG

Het is echt waar: ik word een dagje ouder. Ik ga binnenkort stoppen met mijn werk. Gelukkig zit ons land vol met jonge mensen die mij kunnen opvolgen.

En daar hoor jij toch ook bij?! Maar als je mij wilt opvolgen, moet je wel wat van de wereld weten. Met dit boek leer je hoe onze wereld in elkaar zit.

Als ik in mijn Globekuip zit, kan ik de kaart van de wereld zien. Alle landen staan erop. Mijn assistente Mista Pappolotou heeft de kaart vol geprikt met spelden. Dat zijn de landen waar ik gewerkt heb. Soms vraagt iemand naar die ene speld. Waarom zit die zomaar in het blauw van de zee? Een paar kilometer ten noorden van het eiland Texel. Op die plaats is toch geen land?

Een geheim op de bodem van de zee

'Ik heb een bijzondere vraag', zei Mista. 'Waar zou je een Zeedierenasiel willen?' Ze gaf mij een brief van het ministerie van Dierenwelzijn. Ik las hem snel door. 'Een zieke walvis kun je op de wal niet kwijt', zei ik.

'En een stokoude schildpad blijft op zijn oude dag ook liever in zee! Een Zeedierenasiel bouw je dus in zee.' Ik bestudeerde satellietbeelden en zeekaarten. Het meest geschikt leek mij een ondiepte ten noorden van Texel. Weinig schepen daar en ook geen boortorens.

De volgende dag gingen we er met onze motorboot een kijkje nemen.

Mista had voor een duikpak gezorgd. Natuurlijk had ze ook een Sonarsnorder meegenomen. Ze bleef in de boot. Maar met mijn waterdichte Argusscoop kon ik haar bellen.

Ik zocht op een Onderwaterscooter de zeebodem af. Al gauw ontdekte ik een mooie plek voor het Zeedierenasiel. Golvende grond en veel zandruggen. Precies de plaats om verpleegholletjes voor zieke **INKTVISSEN** te bouwen. Er lag zelfs een oud wrak voor bange vissen om zich te verstoppen.

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

Ik probeerde het terrein in kaart te brengen. Hangbuikvissen knabbelden aan mijn zwemvliezen. Een haai liet mij al zijn tanden zien.

Na een kwartier begon de Sonarsnorder te trillen. Op het beeldscherm zag ik donkere voorwerpen. Waren het rotsblokken? Ik bekeek een steenblok van dichtbij. Het was met wier en schelpdieren begroeid. Maar zó recht dat een mens hem gemaakt moest hebben. De Sonarsnorder bleef maar trillen. In mijn hoofd begon het te bonzen.

'Het stikt hier van de stenen. Ook ronde blokken. Het lijken wel zuilen van een tempel.'

Ik belde met Mista: 'Het stikt hier van de stenen. Ook ronde blokken. Het lijken wel zuilen van een tempel.'
'In de Noordzee is nooit een stad geweest, professor.'
'Je hebt gelijk. Een tempel al helemaal niet.'
'Maar je moet nu boven komen, professor. Het weer slaat om.'

Ik maakte nog gauw wat foto's met de Argusscoop. Toen ik bovenkwam zag ik direct dat er geen tijd te verliezen was.

Het water was donker. In de verte kwamen golven met schuimkragen aanrollen. 'Slecht weer op komst', riep Mista. 'We moeten terug.'
Ze greep mij vast bij een arm en maakte de luchtflessen op mijn rug los. Ik steunde op haar schouder en gleed uit. Stomme pech!
Mijn hand bleef haken. Mista's halsketting brak en gleed overboord. Ze gaf een schreeuw van spijt.

Het was de ketting met de rozensteen. Ze had hem in Griekenland gekocht. Het was haar geluckssteen die ze altijd droeg. Maar er was geen tijd om lang te treuren. De lucht was grijs geworden. Donkere wolken schoven voorbij.

We hesen snel de Onderwaterscooter aan boord. Mista startte de motor van de boot en gaf meteen gas. Op volle kracht stoven we voor de wind uit. We stonden naast elkaar achter het stuur. De boot bonkte over de golven. De motor brulde, de **STORM GIERDE**. Af en toe spatte boven ons hoofd een golf uit elkaar. We konden nauwelijks praten. Mijn hoed waaide af toen ik hem even niet vasthield. Stom om hem op te zetten met dit weer! De hoed danste weg over het water als een gewonde vogel.

Mista hield de boot op snelheid. Haar handen leken vastgelijmd aan het stuurrad. Ze keek strak voor zich uit. Ze stond daar zo dapper. Het speet mij dat ze door mijn schuld haar halsketting kwijt was.

Na een kwartier zakte de wind. Langzaam werd de zee rustiger. Mista nam gas terug. 'Ik ben mijn ketting kwijt en jij die malle hoed', zei ze. 'Dat is in ieder geval eerlijk.'

Ze gaf het stuur over en dook de kajuit in. Wat later kwam ze boven in droge kleren en met een kom koffie. Ik kon haar eindelijk vertellen wat ik ontdekt had. 'Het staat niet op de kaart', zei ik. 'Misschien heeft een storm de stenen losgewoeld.'
'Maar mensen hebben daar in zee toch nooit iets gebouwd', zei Mista. Er spookte een gedachte door mijn hoofd.

'Ik ga geloven dat het Atlantis is, Mista.' Ze kende ook het verhaal van het geheimzinnige land Atlantis. Duizenden jaren geleden was het door een natuurramp in zee verdwenen. Sommige geleerden geloofden dat Atlantis in de oceaan tussen Amerika en Afrika had gelegen. Anderen dachten eerder aan de Indische Oceaan. En Mista had het altijd bij Griekenland willen zoeken. Haar geboorteland!

'Maar het is dus gewoon een eindje boven Texel!', riep ze. 'Niet te geloven!' Haar schaterlach klonk boven de wind uit. Haar ogen hadden de kleur van de GRIEKSE hemel. Een meeuw maakte een koprolletje boven onze boot. Atlantis! Ik moest het allemaal precies uitzoeken. Ook in de zeebodem moest nog veel te vinden zijn.

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

We kwamen veilig thuis.
Ons stokstaartje Jules had gelukkig niet teveel rommel gemaakt. Hij had alleen een tennisbal uit elkaar gebeten. De lapjes stof hingen in de gordijnen. Die avond zaten we in de blauwe kamer nog wat uit te puffen.

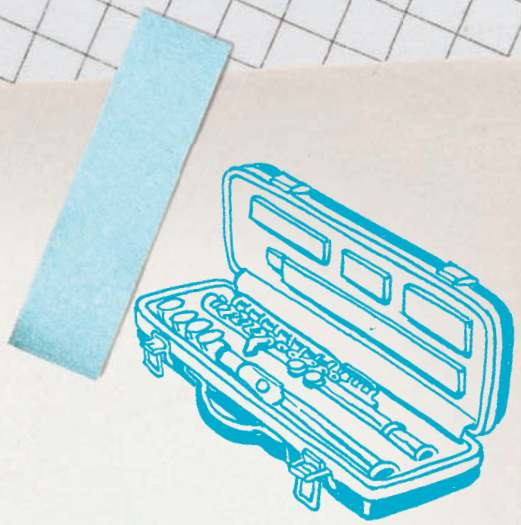

'Hoe zal Atlantis eruitgezien hebben?'

'Hoe zal Atlantis eruitgezien hebben?', vroeg Mista.
'Er zijn geen luchtfoto's van vroeger', zei ik. 'Maar er is wel een tekening van het eiland.' Ik vertelde haar dat ik als kind over Atlantis gefantaseerd had.

Ergens moest nog een tekening van mij zijn. We bleven lang praten. Mista haalde later nog haar dwarsfluit. Als ze daar op blaast, drijven mijn gedachten altijd weg. Dan ga ik aan vroeger denken. Ik tekende als jongen ook eilanden als mijn vader erover vertelde.
Eilanden vond ik toen al prachtig. Misschien omdat ik een boek over Robinson Crusoe gelezen had.
Ik nam mij toen al voor later alle eilanden van de wereld te bezoeken.
En natuurlijk wilde ik ook eens aanspoelen op een onbewoond eiland.

'Als ik stop met mijn werk ga ik op een eiland wonen', zei ik tegen Mista. Ik beloofde haar een nieuwe halsketting. Ergens in zee moest die van haar nu liggen. Natuurlijk zou ik er naar gaan zoeken. Maar hoe vond je tussen stenen, zand en wier een ketting? Misschien woelde een nieuwsgierige **VIS** hem ooit nog eens boven? 'Zal ik het volkslied van Atlantis spelen?', vroeg Mista.

Ze verzon een prachtig lied.
Ik hoorde de zee erin. Het loeien van de wind, de donder van oude zeegoden, het klotsen op het strand. Ik neuriede zachtjes mee. Jules zat in de vensterbank. Het leek alsof hij op de maat van de muziek meedeinde.

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

20
40
60
80
100
120
140
160
180
200
220
240
260
280
300
320
340

Argus Clou
professor in alles

AARDRIJKSKUNDE

GROEP 5 LESBOEK
THEMA 5

les 1 – Hollandse pot

Waarom moet een appel 20 000 kilometer vliegen?

Vroeger pasten winterwortelen bij de winter en aardbeien – ze worden niet voor niets 'zomerkoninkjes' genoemd – bij de zomer. Nu niet meer. Niemand vindt het vreemd om in de zomer hutspot met winterwortelen te eten en in de winter aardbeien.

Oud-Hollands

Hete bliksem is een oud-Hollands recept.
Het werd driehonderd jaar geleden al gemaakt.
Het was een gemakkelijk gerecht, want alle benodigdheden waren in ons land aanwezig.
In veel huizen stond een kist met aardappelen in de kelder en een kist appels op de zolder.

Dit heb je nodig:
- 1 kilo aardappelen
- 500 gram zoete appels (of peren)
- 500 gram zure appels
- 2 ons ham
- 1 eetlepel mosterd of een vleugje kaneel

Hete bliksem
Schil de aardappelen, snijd ze in blokjes en gooi ze in een ruime pan met water.

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 80

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

Kaneel

Kaneel was een geur- en smaakstof die ontdekkingsreizigers lang geleden mee naar huis namen uit Indonesië. Kaneel werd snel bekend in de Hollandse keuken. Ook nu wordt het nog uit China of Indonesië gehaald, maar tegenwoordig halen we ook de appels en de ham van ver.

Au! Heet!

De naam 'hete bliksem' heeft niets te maken met de scherpe kruiden die in het gerecht worden gebruikt. Wat maakt de bliksem dan heet? De gekookte appels! Door het vocht in de appels blijft de stamppot lang heet. Uitkijken dus voor blaren op de tong en op het gehemelte! Eet smakelijk!

Schil de appels, snijd ze ook in blokjes en doe ze bij de aardappelen. Snijd de ham in stukjes. Laat dit twintig tot dertig minuten koken. Stampen maar.

Maak de hete bliksem af met een kloddertje mosterd of een snufje kaneel.

Lekker!

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 81

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 1 – Hollandse pot

1

Vraag en aanbod

Winkels proberen alles te bieden waar de klant om vraagt. Alle soorten groenten en fruit die niet in Nederland groeien, halen ze uit het buitenland: de sinaasappels uit Spanje, de ananas uit Zuid-Afrika. Veel soorten groente en fruit groeien bij ons alleen in de zomer. Die halen we in de winter ook uit het buitenland. Zo kun je in elk seizoen eten wat je lekker vindt.

In ons land groeit geen ananas. Die halen we van ver.

2

Import en export

Het Nederlandse weer is heel geschikt voor het **telen** van appels. De appels worden geoogst in het najaar. De meeste appels eten we zelf op. Een deel van de **oogst** is voor de **export**: de appels worden verkocht aan andere landen. En als we in het voorjaar hete bliksem willen eten? Dan moeten we appels kopen in andere landen. Deze **import** komt bijvoorbeeld uit Nieuw-Zeeland, twintigduizend kilometer bij ons vandaan. Daar is het zomer als het bij ons winter is.

Appels komen vaak uit ons eigen land. Maar niet altijd!

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 82

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

3

Vervoerskosten

'Wat je ver haalt, is lekker', zeggen veel mensen. Dat klopt. En het is ook fijn dat je het hele jaar door kunt kiezen uit allerlei soorten groente en fruit.
✳ Maar het **importeren** van deze producten is ook duur. Omdat sommige groente- en fruitsoorten niet lang goed blijven, worden ze per vliegtuig vervoerd.
De kosten van het vervoer worden bij de prijs van de appels opgeteld.

Het hele jaar door valt er van alles te kiezen.

4

Kassen

Eigenlijk is het in Nederland te koud voor het telen van tomaten. Daarom worden ze het hele jaar door geteeld in verwarmde kassen. Is dat niet extra duur? Ja, het verwarmen van de kassen kost inderdaad veel energie. Maar de kassen leveren ons land ook veel geld op.
Want de tomaten verkopen we aan het buitenland, bijvoorbeeld aan Duitsland.
Ook paprika's en komkommers
✳ **exporteren** we naar Duitsland.

In ons land worden veel groenten in kassen gekweekt.

Om te onthouden

- ✳ telen
- ✳ de oogst
- ✳ de export
- ✳ de import
- ✳ importeren
- ✳ exporteren

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 83

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 2 – Import en export

Waar komt je nieuwe spijkerbroek aan in Nederland?

1 Nederland handelt met de hele wereld. De handelswaar komt ons land binnen met zeeschepen, vliegtuigen en vrachtwagens.

Havensteden

Je dacht dat Rotterdam onze enige zeehaven was? Niks hoor! Maar het is wél onze grootste haven.
In de zeehaven van Rotterdam komen containerschepen aan vol met goederen uit de hele wereld. Misschien is jouw spijkerbroek ook wel in Rotterdam binnengekomen.

Amsterdam en Rotterdam liggen allebei niet direct aan zee. Schepen komen via een kanaal aan bij de stad.

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 84

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

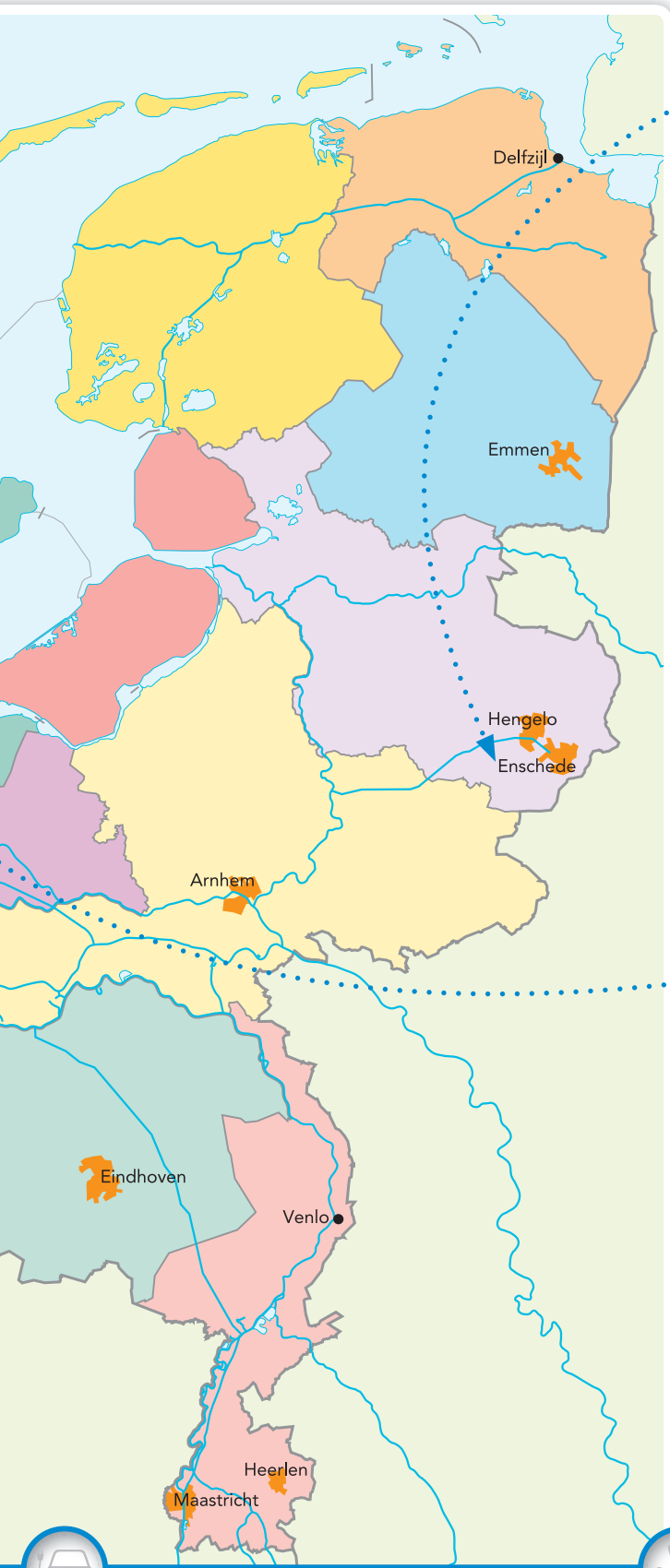

Vrachtwagens van overal

Over de snelweg A1 denderen vrachtwagens uit allerlei landen ons land binnen. Eén van de eerste grote steden die ze tegenkomen, is Enschede. Vroeger stonden daar textielfabrieken. Misschien werd de broek van je opa daar wel gemaakt.

Vliegtuigje

Op de kaart van Nederland is een luchthaven maar een stipje. Of beter: een vliegtuigje. Zie jij het vliegtuigje op de kaart bij Amsterdam? Dat is de belangrijkste luchthaven voor het goederenvervoer.

kaart 1

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 85

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 2 – Import en export

2

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 86

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

Argus Clou

Kijk of je moeder of de juf net als Mista ook een halsketting heeft. Vraag of je hem in het zwembad even in het diepe mag gooien. Duik erachteraan en haal hem weer op. Breng hem met een lief cadeautje terug. Vind je de bodem van het zwembad nog te ver? Spring dan met een duikbril en snorkel in een ondiep slootje. Doel van de Argusoefening is te leren dat je niet bang bent voor water, zelfs niet voor een vies slootje.

Grote havens, kleinere havens

Op deze kaart zie je welke havens in Nederland belangrijk zijn voor het vrachtvervoer. Hoe groter het schip, des te groter de hoeveelheid vracht die er ons land binnenkomt of uit ons land vertrekt. Rotterdam ken je al. Ook Amsterdam heeft een grote haven. Deze haven is via het Noordzeekanaal verbonden met de zee. In het noorden is Delfzijl een belangrijke haven. In Zeeland liggen er twee: Vlissingen en Terneuzen.

Delfzijl is een belangrijke haven in het noorden.

De grootste luchthaven

En wat kun je zeggen over het vrachtvervoer per vliegtuig? Op de kaart zie je dat de meeste vracht wordt vervoerd vanaf Schiphol. Maastricht is een goede tweede. De luchthaven van Eindhoven telt maar amper mee en staat dus niet op de kaart.

Belangrijke grenssteden

Wat valt je op als je kijkt naar de steden in de buurt van de grens? De meeste grenssteden vind je in de zuidelijke helft van Nederland. De snelwegen die langs deze steden lopen, verbinden Nederland met België, Frankrijk en een groot industriegebied in Duitsland.

- de grootste zeehavens (meer dan 100 miljoen ton vracht per jaar)
- minder grote zeehavens
- de grootste luchthaven (meer dan 1 miljoen ton vracht per jaar)
- minder grote luchthaven
- vervoer over water
- vervoer door de lucht
- vervoer over de weg
- belangrijkste wegen

Een ton vracht is het zelfde als 1 000 kilo vracht.

kaart 2

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 87

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 3 – Wat eten we vandaag?

Er is weinig meer te koop in de winkels. Het is januari. In je tuin is dus ook niets te halen. Je hebt alleen nog appels in huis. Maar wat kun je verder eten?

Wat je ver haalt, is lekker

A

Wat heb je gisteren gegeten? Aardappelen? Spaghetti? Nasi met saté? Pizza? Wat het ook was, de kans is groot dat het ✳ **gerecht** uit een ander land komt. In Nederland wonen veel mensen die oorspronkelijk in een ander land woonden. Toen ze verhuisden, hebben ze hun eigen recepten meegenomen. Uit Italië, Griekenland, Indonesië ... Soms openden ze hier een eigen restaurant. Ook hebben veel Nederlanders recepten meegenomen uit de landen waar ze op vakantie gingen. Nu zijn die gerechten hier gewoon. Soms weet je niet eens meer dat ze uit een ander land komen.

Extra editie

DE BRANDSTOF RAAKT OP!

Door het tekort aan vliegtuigbrandstof moeten alle vliegtuigen aan de grond blijven. Er dreigt ook een tekort aan benzine en diesel. Daarom heeft de regering vandaag besloten alle import en export te verbieden. In veel winkels zijn de gevolgen al te zien. Veel schappen raken leeg. ■

C

Wintergroente in Nederland

aardappelen
bieten
boerenkool
groene kool
knolselderij
koolraap
pompoen
prei
rode kool
spruiten
uien
veldsla
witlof
witte kool
winter wortelen

Zomergroente in Nederland

aardappelen
andijvie
asperges
bleekselderij
bloemkool
broccoli
courgette
doperwten
groene kool
knolraap
kropsla
maïs
prei
raapstelen
radijs
rode bieten
snijbonen
sperziebonen
spinazie
spitskool
uien
venkel
witte kool
wortelen

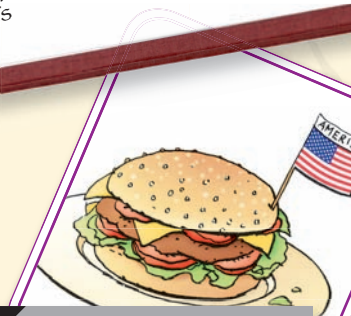

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 88

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

De aardappel is door Spaanse ontdekkingsreizigers in de zestiende eeuw vanuit Chili of Peru naar Europa gebracht.

gember

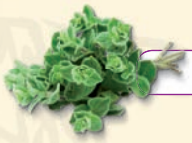
oregano

anijs

nootmuskaatnoten

tijm

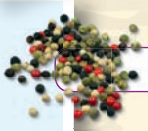
peper

kardemom

E Ontdekkingsreizigers namen vroeger allerlei kruiden mee uit India en Indonesië.

kruidnagel

basilicum

kaneelstokjes

B

En een snufje kaneel

In Nederland eten we niet alleen gerechten uit andere landen. Maar we gebruiken in veel Hollandse gerechten

- ook **kruiden** en **specerijen** die niet in Nederland groeien.
- Vaak komen deze **ingrediënten** uit verre, warme landen. Zo komt speculaas aan zijn typische smaak door een mengsel van onder andere kaneel, kruidnagel en kardemom uit Indonesië en Sri Lanka. Zonder komijn uit India was er geen komijnekaas. En voor de muisjes op de beschuit is toch echt anijs nodig, bijvoorbeeld uit Italië.

D

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 89

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 3 – Wat eten we vandaag?

Koffie, thee en chocolade

Ieder jaar drinken Nederlanders sloten koffie en thee. Ook eten ze kilo's chocolade. Het hoort helemaal bij Nederland …
Of toch niet? Veel koffie- en cacaobonen komen uit Zuid-Amerika. En thee komt vooral uit Azië. Deze producten gaan per schip naar Europa en worden hier verwerkt.

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 90

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

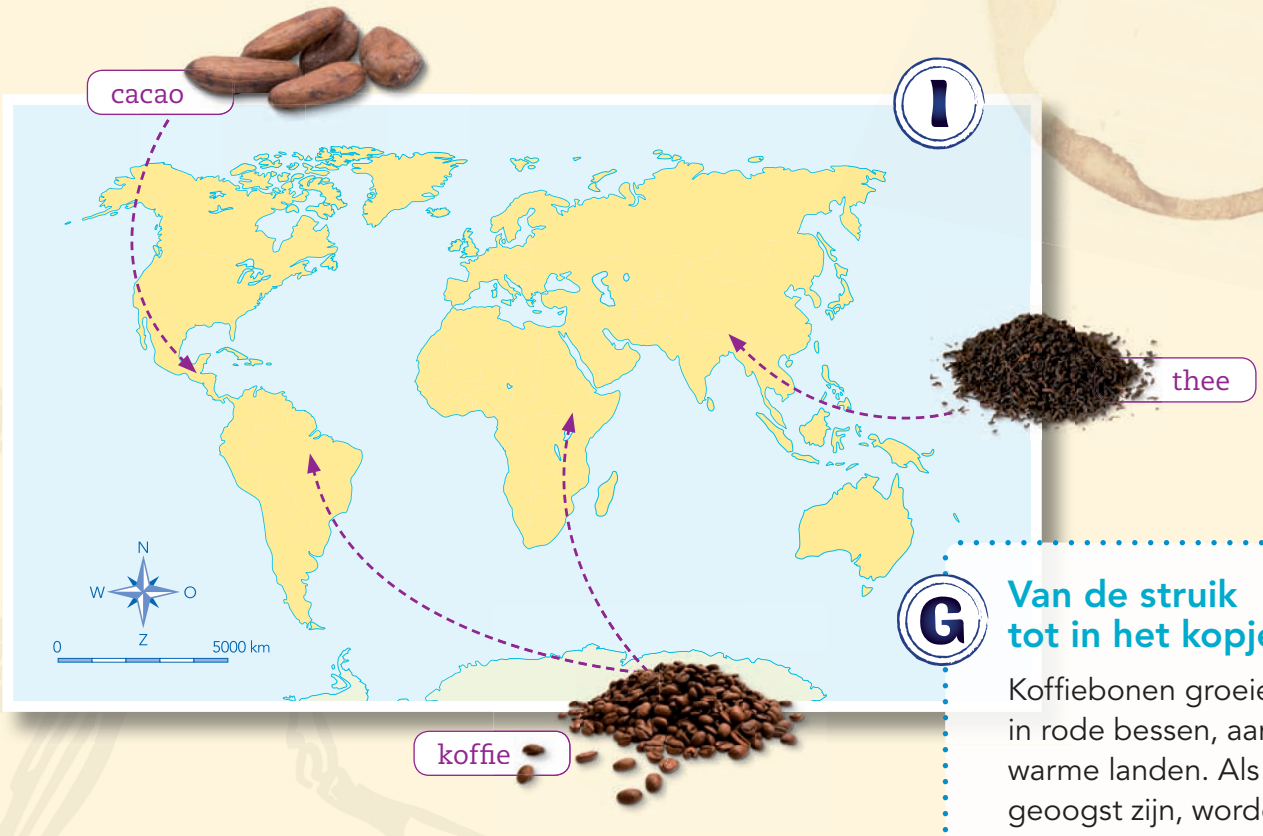

Van de struik tot in het kopje

Koffiebonen groeien, verstopt in rode bessen, aan struiken in warme landen. Als de bessen geoogst zijn, worden de bonen eruit gehaald. Die zijn dan nog groen en smaakloos. Pas als de bonen zijn gebrand, zijn ze koffiebruin. En hebben ze de geur en smaak van koffie gekregen. Daarna worden ze gemalen.
Thee wordt niet gemaakt van bessen of bonen, maar van de blaadjes van de theestruik. De geplukte blaadjes worden gedroogd. Daardoor krijgt de thee zijn uiteindelijke smaak en kleur.

Om te onthouden

- het gerecht
- het kruid
- de specerij
- het ingrediënt

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 91

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 4 – Een wereld aan kleren

Wie maakt mijn spijkerbroek?

Veel groente en fruit komt uit het buitenland. Ook koffie en thee komen van ver. Is dat alles? Nee, kijk maar eens goed om je heen. Veel van de spullen die jij dagelijks gebruikt, zijn gemaakt in een ver land.

1

Maat 134 of maat 140?

Vroeg of laat heb je nieuwe kleren nodig. In de winkel laat je je ogen langs de rekken gaan. Je kiest. Die! 'Wat is je maat?', vraagt de verkoper. 'Is het katoen?', vraagt je vader of moeder. Alle informatie die je nodig hebt, kun je vinden op het **label**: de maat, het materiaal, het wasvoorschrift. Maar … waar is die broek eigenlijk gemaakt?

Waar is deze spijkerbroek gemaakt?

2

Made in …

Kijk nog eens goed op zo'n label. Het vertelt ook in welk land het kledingstuk is gemaakt. Het zal je misschien verbazen dat er een wereld aan kleren in je klerenkast hangt. Een jas uit Pakistan, een broek uit India, een T-shirt uit Roemenië of Vietnam. Kunnen we in Nederland geen kleren maken? Kost het niet ongelofelijk veel geld om al die kleren te importeren?

Wat staat er op het label in jouw kleren?

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 92

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

3

een textielfabriek in Nederland: honderd jaar geleden

Arbeid is duur

Honderd jaar geleden stonden er in ons land overal kledingfabrieken. Bijna al die fabrieken zijn verdwenen. De kosten voor het maken van kleren werden te hoog. Niet door de gebouwen, de grondstoffen of de machines, maar door het **loon** van de **werknemers**. Want in ons land gelden regels voor de hoeveelheid geld die mensen minstens voor hun werk moeten krijgen.

4

Lagelonenland

Bijna alle kleding die je hier koopt, is gemaakt in landen waar **arbeid** goedkoop is. De lonen van werknemers in landen als Bangladesh, India, Vietnam en ook Turkije zijn veel lager dan in Nederland. En dus is het goedkoper om kleding in een **lagelonenland** te laten maken. Ook al moet er daarna extra voor het vervoer worden betaald om die kleren bij ons in de winkels te krijgen.

een textielfabriek in een lagelonenland

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 93

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 4 – Een wereld aan kleren

5

Speelgoed

Wat voor kleren geldt, geldt ook voor speelgoed. Kijk maar eens op de verpakking als je speelgoed voor je verjaardag cadeau krijgt. Bijna altijd staat ergens op de doos: 'Made in China'. China is de belangrijkste speelgoedproducent van de wereld. Want ook in China zijn de lonen laag.

Veel van jouw speelgoed is gemaakt in China.

6

Een andere manier van werken

Sommige mensen vragen zich af of het wel goed is om kleding en speelgoed te importeren uit lagelonenlanden. Want vaak wordt er in die landen niet acht uur per dag gewerkt, zoals bij ons, maar wel tien tot twaalf uur. In sommige landen moeten ook kinderen in fabrieken werken. Nederland keurt die manier van werken af. Kinderen horen niet thuis in een fabriek.

Kinderen moeten soms ook in fabrieken werken.

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 94

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

7

En als er geen import was?

Zonder import zou ons leven er anders uitzien. We zouden alleen groente en fruit van het seizoen eten. Hete bliksem en boerenkool in de winter, en alleen in juni aardbeien. Kleding en speelgoed zouden weer in Nederland worden gemaakt, maar door de hoge lonen in ons land zouden deze een stuk duurder zijn. Je kast zou vast minder vol zitten ...

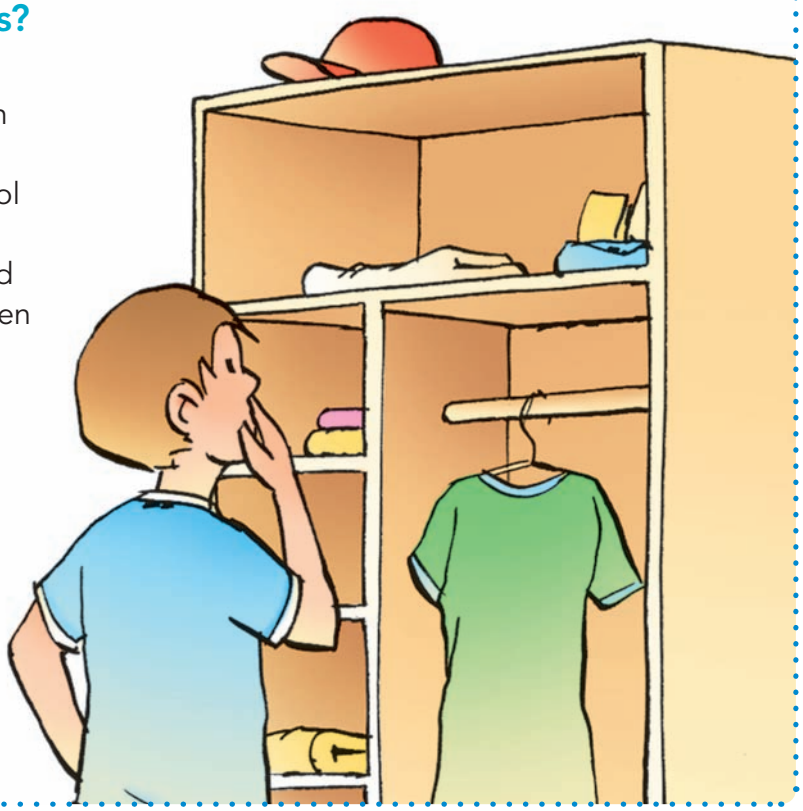

Zonder import had je veel minder te kiezen.

8

En als er geen export was?

Nederland is een belangrijk exportland. We kweken groenten en fruit in kassen en leveren die aan de landen om ons heen. We exporteren ook melk en varkens. Schepen vol pootaardappelen gaan de hele wereld over. En veel van die schepen worden op Nederlandse werven gebouwd. Het geld dat we verdienen met de export van producten wordt gebruikt voor de import van andere producten.

export uit Nederland

Om te onthouden

- het label
- het loon
- de werknemer
- de arbeid
- het lagelonenland

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 95

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 5 – Kijkplaat

96

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 96

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

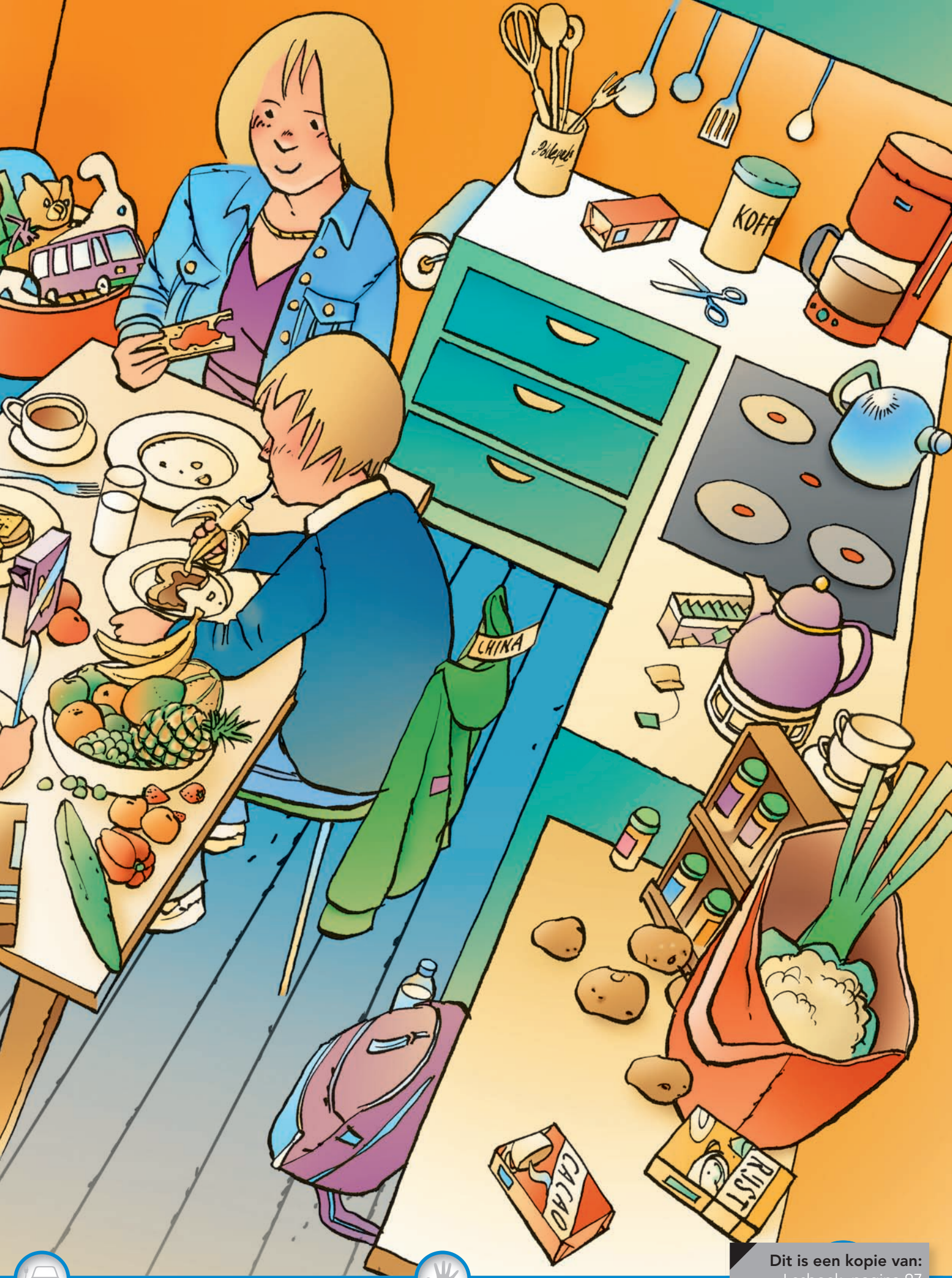

Dit is een kopie van:
Lesboek, pagina 97

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

20
40
60
80
100
120
140
160
180
200
220
240
260
280
300
320
340

Argus Clou
professor in alles

AARDRIJKSKUNDE

GROEP 5 WERKBOEK
THEMA 5

les 1 – Hollandse pot

1

Vraag en aanbod

1a Waarom halen winkels sinaasappels en ananas uit het buitenland?

.....

1b Waarom halen we sommige soorten groente en fruit alleen in de winter uit het buitenland?

.....

1c Kleur het fruit dat niet in Nederland groeit.

2

Import en export

2a Schrijf de woorden bij de goede pijl.
Kies uit: **export – import**.

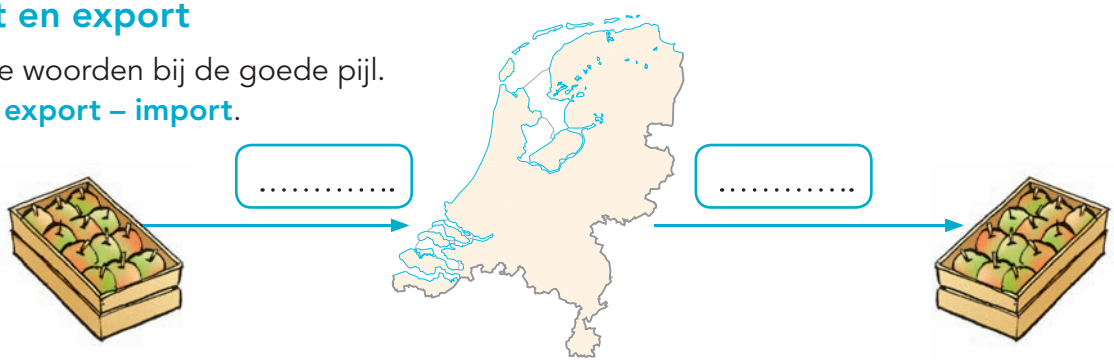

2b Omcirkel de goede antwoorden.

Als je importeert, **koop** / **verkoop** je producten

in Nederland / **in het buitenland**. Als je exporteert,

koop / **verkoop** je producten **in Nederland** / **aan het buitenland**.

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 76

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

3

Vervoerskosten

3a Waarom kost het importeren van groente en fruit veel geld?

.....

3b Waarom willen mensen die hogere prijs toch betalen, denk je?

.....

.....

4

Kassen

4a Bekijk de plaatjes. Welk plaatje kan in Nederland zijn gemaakt?
Kruis het goede antwoord aan.

○

○

4b Waarom heb je dat plaatje gekozen? Leg uit.

.....

.....

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 77

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 2 – Import en export

1

1a Zet de plaatsnamen in volgorde van zuid naar noord. Kies uit:
Arnhem – Delfzijl – Enschede – Emmen – Maastricht – Venlo.

1 ..... 4 .....

2 ..... 5 .....

3 ..... 6 .....

1b Zet de plaatsnamen in volgorde van west naar oost. Kies uit:
Bergen op Zoom – Eindhoven – Terneuzen – Vlissingen – Breda.

1 ..... 4 .....

2 ..... 5 .....

3 .....

1c Wat is de meest westelijke haven van Nederland?
Schrijf de goede plaatsnaam op.

.....

1d Waar ligt Schiphol? Kruis het goede antwoord aan.
- ◯ tussen Amsterdam en Emmen
- ◯ tussen Amsterdam en Rotterdam
- ◯ tussen Amsterdam en Hengelo

Oefenen met de blinde kaart

1e Zet de namen op de goede plek op de kaart hiernaast.

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 78

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

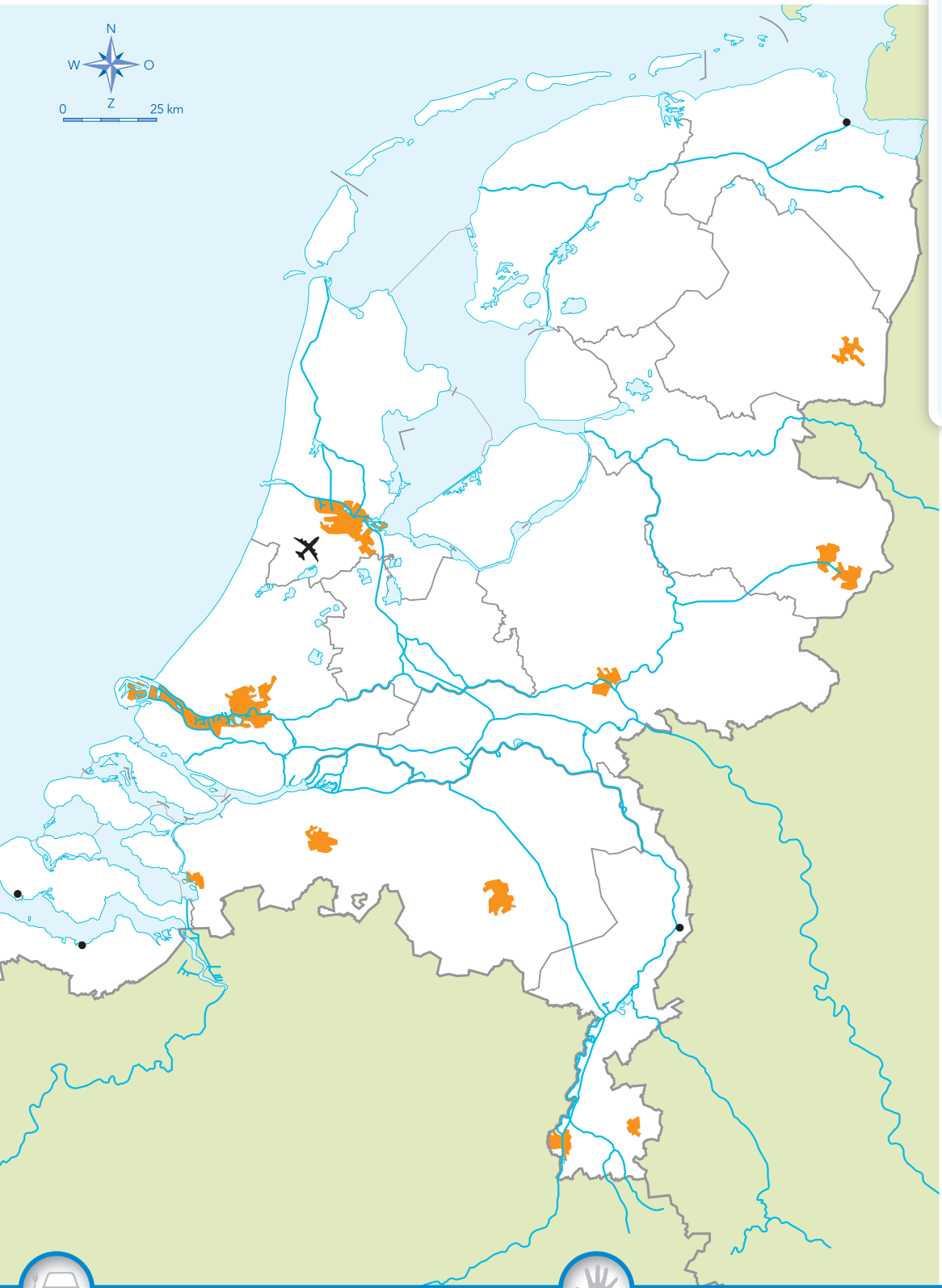

Plaatsen
Amsterdam
Arnhem
Bergen op Zoom
Breda
Delfzijl
Eindhoven
Emmen
Enschede
Heerlen
Hengelo
Maastricht
Rotterdam
Schiphol
Terneuzen
Venlo
Vlissingen

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 79

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 2 – Import en export

2

2a Bekijk kaart 2 in het lesboek. Bekijk ook de legenda.
Wat is het thema van deze kaart? Schrijf het in je eigen woorden op.

.....

2b Bekijk kaart 2 in het lesboek en de legenda. Zet deze havens in het goede rijtje. Kies uit: **Delfzijl – Vlissingen – Rotterdam – Amsterdam**.

havens met meer dan 100 miljoen ton vracht per jaar	havens met 1 tot 100 miljoen ton vracht per jaar
.....	.....
.....	.....
.....	.....

2c Bekijk kaart 2 in het lesboek. Kijk naar de grensplaatsen.
Vul aan. Kies uit: **Arnhem – Breda – Emmen – Enschede – Heerlen – Maastricht**.

De steden met veel goederenvervoer over de weg én over het water.

zijn .....

De steden met veel goederenvervoer over de weg, maar niet over

het water zijn .....

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 80

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

2d Bekijk kaart 2 in het lesboek. In de supermarkt van Gino kopen niet alleen Nederlandse klanten. Gino heeft ook veel klanten uit Duitsland. Waar kan zijn winkel staan? Kruis de goede antwoorden aan.

- ◯ Breda
- ◯ Venlo
- ◯ Terneuzen
- ◯ Enschede

2e Bekijk kaart 2 in het lesboek. Ook Feliz heeft een winkel. Zij krijgt juist veel klanten uit België. Waar kan haar winkel staan? Kruis de goede antwoorden aan.

- ◯ Bergen op Zoom
- ◯ Maastricht
- ◯ Hengelo
- ◯ Emmen

2f Bekijk kaart 2 in het lesboek. Bekijk ook de legenda. Wat is de grootste luchthaven van Nederland?

.....

Hoeveel vracht wordt hier per jaar verwerkt?

- ◯ minder dan 1 miljoen ton
- ◯ meer dan 1 miljoen ton

Waar gaan deze goederen naartoe?

- ◯ naar het buitenland
- ◯ naar andere delen van Nederland

2g Bekijk kaart 2 in het lesboek. Welke andere luchthaven voor vrachtvervoer is er in Nederland?

.....

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 81

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 3 – Wat eten we vandaag?

Groente en fruit kunnen niet meer worden aangevoerd uit het buitenland. Je hebt alleen nog wat appels in huis en in de winkels is alleen wintergroente te koop. Zoek uit wat je vanavond gaat eten.

1 A D

Lees bron A. Bekijk bron D.
Uit welk land komen deze gerechten?
Trek lijnen.
Teken de vlag die bij dat land hoort.

spaghetti	Indonesië
nasi	Amerika
hamburger	Nederland
hete bliksem	Italië

2 B C E

Lees bron B. Bekijk bron C en E.
Voor welke etenswaren heb je ingrediënten uit 'verre landen' nodig? Omcirkel de letters van de twee goede antwoorden. Maak van deze letters een woord. Schrijf dit bij de oplossing in vak 1 tot en met 4.

bo spruitjes

af een glas water

de beschuit met muisjes

zy maïs

nu een glas melk

ro een boterham met komijnekaas

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 82

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

wintergroente

zomergroente

3 **C**

Bekijk bron C.
Noem minimaal drie producten die horen bij de zomergroente én bij de wintergroente.
Schrijf ze hiernaast op.

.....

.....

.....

4 **F** **H** **I**

Lees bron F. Bekijk bron H en I.
Kan Kaldi zijn geitjes in Nederland hebben gehoed?
Kruis de goede antwoorden aan.

- ◯ **ui** ja
- ◯ **oo** nee

Waarom?

- ◯ **bt** In Nederland drinken mensen veel koffie.
- ◯ **lk** In Nederland groeien geen koffiestruiken.
- ◯ **wr** In Nederland drinken mensen weinig koffie.

Maak van de gevonden letters een woord.
Schrijf dit bij de oplossing in vak 5 tot en met 8.

5 **G** **J**

Lees bron G en J. Welke woorden horen bij koffie? Welke bij thee? En welke bij cacao? Kruis de goede antwoorden aan.

	koffie	thee	cacao
import	◯ e	◯ a	◯ t
warme landen	◯ t	◯ l	◯ s
bonen	◯ p	◯ g	◯ j
blaadjes	◯ k	◯ e	◯ n
branden	◯ p	◯ m	◯ e

Maak van de gevonden letters twee woorden.
Schrijf deze bij de oplossing in vak 10 tot en met 20.

Oplossing

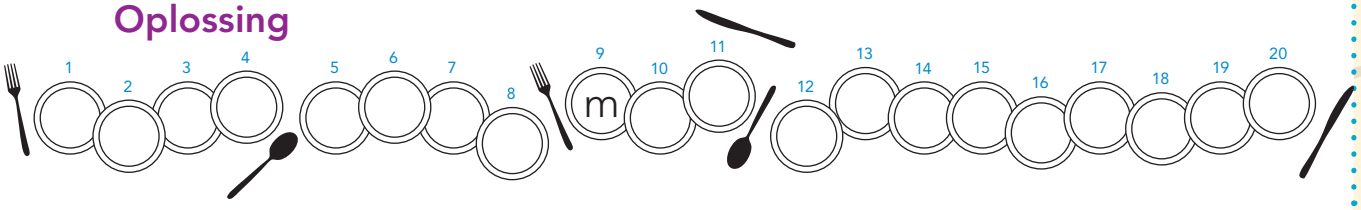

Dit is een kopie van:
Werkbook, pagina 83

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 4 – Een wereld aan kleren

1

Maat 134 of maat 140?

1a Wat staat er allemaal op de labels die in kleding is genaaid? Kruis de goede antwoorden aan.

- ○ welke maat het is
- ○ hoe je het moet wassen
- ○ hoe lang het meegaat
- ○ of je het kunt strijken
- ○ waarvan het is gemaakt
- ○ wat het kost
- ○ waar het is gemaakt
- ○ wat de maker eraan heeft verdiend

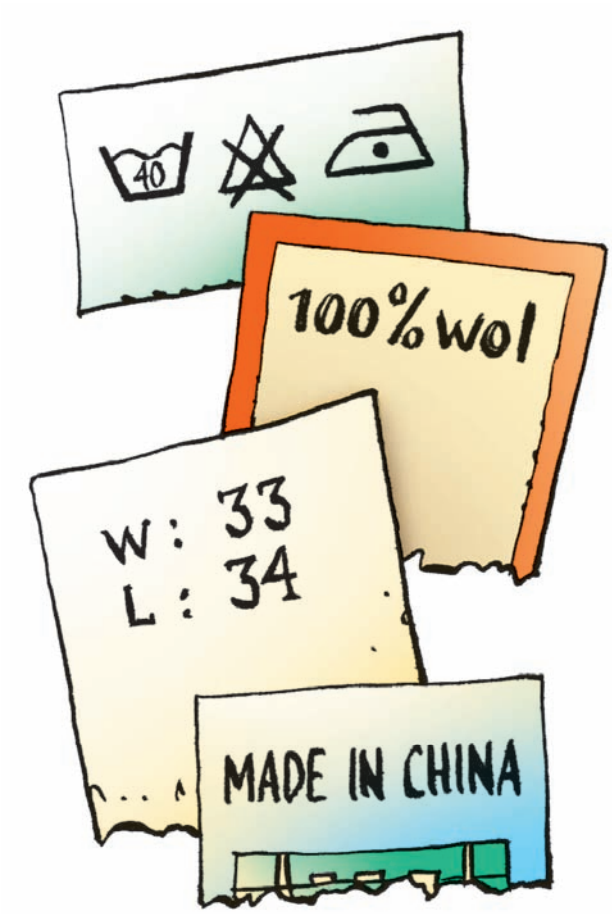

1b Waarom staat de tekst op je label vaak in meer talen, denk je?

.....

.....

.....

.....

2

Made in ...

2a Meestal zit binnen in je T-shirt, trui of bloes in de zijnaad of in de nek een label gestikt. Kijk op het label.
Waar komt jouw T-shirt, trui of bloes vandaan?

.....

2b Hoe weet je dat?

.....

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 84

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

3

Arbeid is duur

3a Waardoor werd het maken van kleren te duur in ons land?
Kleur het goede plaatje.

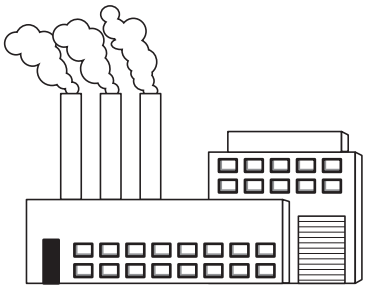

fabrieksgebouw

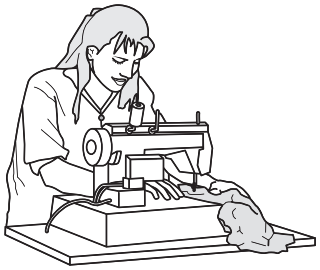

werknemers

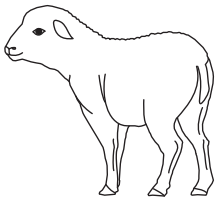

wol van het schaap

katoen van de katoenplant

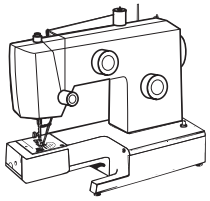

naaimachine

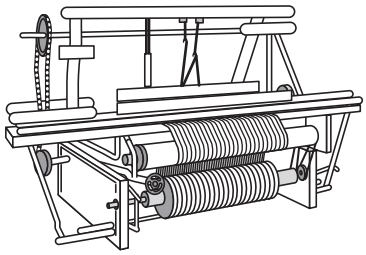

weefmachine

3b Wat vind je ervan dat er regels zijn over hoeveel geld mensen moeten krijgen voor hun werk? Leg uit.

.....

.....

4

Lagelonenland

4a Wat is een lagelonenland? Kruis het goede antwoord aan.

- ◯ een land met veel bergen, maar met weinig werknemers
- ◯ een land zonder bergen, maar met veel werknemers
- ◯ een land waar werknemers veel geld verdienen
- ◯ een land waar werknemers weinig geld verdienen

4b Schrijf minstens drie landen op waar de lonen veel lager zijn dan in Nederland.

.....

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 85

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 4 – Een wereld aan kleren

5

Speelgoed

5a Welk land maakt veel speelgoed? .....

5b Bekijk de plaatjes. Omcirkel steeds het speelgoed dat het goedkoopste is.

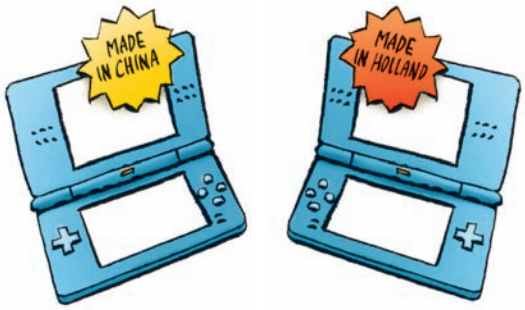

5c Waarom is dit speelgoed goedkoper?

.....

6

Een andere manier van werken

6a Wat hoort waarbij? Schrijf de woorden in het goede rijtje.
Kies uit: **werkdag van acht uur – lange werkdag – laag loon – hoog loon – kinderen werken niet – kinderen moeten werken**.

zo is het in een lagelonenland	zo is het bij ons
.....	.....
.....	.....
.....	.....

6b Vind jij het goed om spullen te kopen in lagelonenlanden? Leg uit.

.....

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 86

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

7

En als er geen import was?

7a Stel je voor: kleding en speelgoed worden weer in Nederland gemaakt en komen niet meer uit het buitenland. Wat heeft dat voor gevolgen voor jou?

.....

7b Bedenk eens wat voor speelgoed je allemaal hebt. Stel je nu voor dat speelgoed zo duur zou zijn dat je dit niet allemaal had kunnen kopen. Welke twee dingen had je dan nog wel gekocht? En welke niet?

wel	niet
.....	.....
.....	.....

Waarom? .....

8

En als er geen export was?

8a Wat exporteert Nederland?
Omcirkel de goede producten.

8b Wat importeert Nederland? Schrijf twee voorbeelden op.

.....

8c Waarom is het voor een land niet goed als het alleen maar producten importeert?

.....

.....

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 87

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

les 5 – Kijkplaat

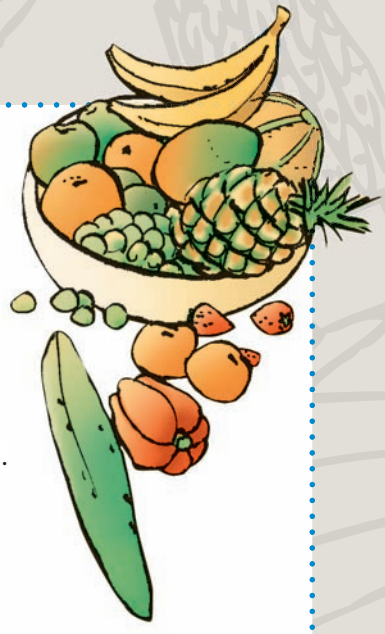

1 Ananas en tomaten

1a Bekijk op de kijkplaat de fruitschaal.
Ananas groeit niet in Nederland. Toch ligt er een ananas op de fruitschaal. Hoe kan dat?
Kruis de twee goede antwoorden aan.

- ○ Deze mensen zijn naar het buitenland geweest en hebben een ananas meegenomen.
- ○ De winkels in Nederland bieden alles aan wat de klanten vragen.
- ○ Ananas wordt geïmporteerd naar Nederland.
- ○ Ananas wordt geëxporteerd uit Nederland.

1b In Nederland is het eigenlijk te koud om tomaten te telen.
Welke oplossing is hiervoor gevonden?

.....

2 Ons eten komt van ver

2a Kijk naar deze stukjes van de kijkplaat.
Veel van de producten die wij eten, komen uit andere landen. Welke?
Kruis de goede producten aan.

○

○

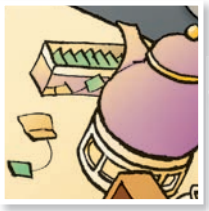

○

○

○

○

2b Bedenk zelf nog een product dat je kunt eten of drinken en dat niet uit Nederland komt.

.....

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 88

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

3

Gemaakt in het buitenland

3a Bekijk de kijkplaat.
Zoek vijf dingen die waarschijnlijk niet in Nederland zijn gemaakt.

1 .....

2 .....

3 .....

4 .....

5 .....

3b Veel van deze producten zijn gemaakt in een land waar arbeid goedkoop is. Hoe noem je zo'n land? Kruis het goede antwoord aan.

- ◯ goedkoop arbeidsland
- ◯ lagelonenland
- ◯ ontwikkelingsland

3c Hoe kom je erachter waar een product is gemaakt?

.....

4

De keukentafel

Kijk naar de kijkplaat. Welke producten blijven over als Nederland niets importeert? Kleur deze producten.

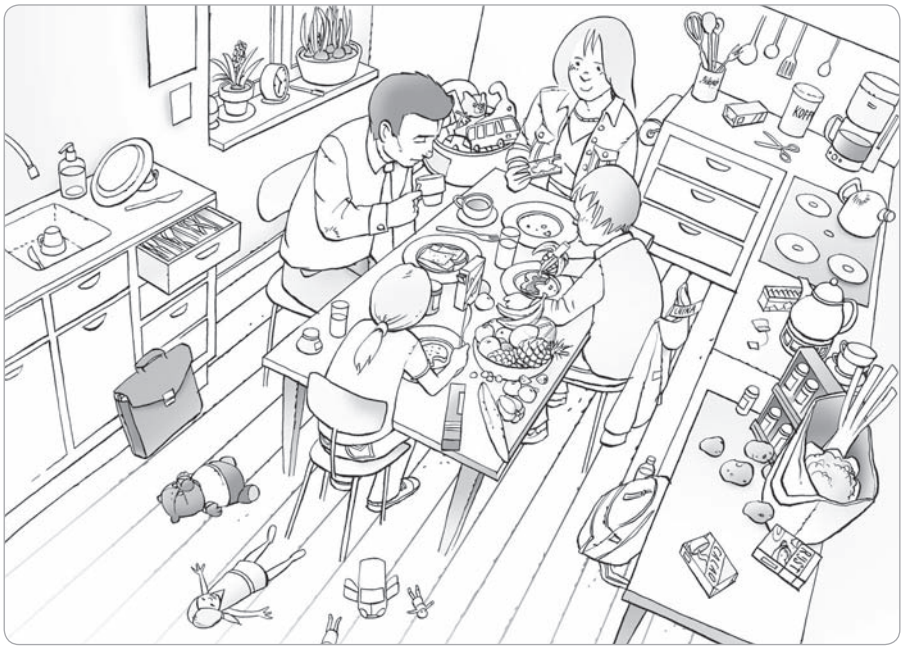

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 89

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

zo kan het ook

zo kan het ook

les 3

thema 5 – De wereld is een markt

Wat eten we vandaag?

Groente en fruit kunnen niet meer worden aangevoerd uit het buitenland. Je hebt alleen nog wat appels in huis en in de winkels is alleen wintergroente te koop. Zoek uit wat je vanavond gaat eten.

Wat ga ik doen?

Je gaat in tijdschriften of kookboeken twee recepten zoeken. Je bepaalt welke ingrediënten voor een recept uit Nederland komen, en of je het recept ook in de winter kunt klaarmaken.

Dit gebruik je
- kleurpotloden
- kookboeken of tijdschriften

Hoe ga ik het doen?

Lees bron A en B. Bekijk bron C, D en E.
Schrijf in de tabel hieronder minimaal drie gerechten en drie kruiden of specerijen die niet uit Nederland komen. En schrijf ook minimaal drie groenten op die in de zomer uit Nederland komen en drie groenten die in de winter uit Nederland komen.

gerechten	niet uit Nederland kruiden/specerijen	uit Nederland in de zomer	in de winter	dranken
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....

Lees bron F en G. Schrijf ook twee dranken op die niet uit Nederland komen. Kies daarna uit de tijdschriften en/of kookboeken twee recepten die je lekker lijken.

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 90

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

Ik doe mijn werk

Bekijk de ingrediënten voor de recepten.
Maak voor elk recept twee lijstjes.
Op het ene lijstje schrijf je de ingrediënten die uit Nederland komen.
Op het andere lijstje schrijf je de ingrediënten die uit het buitenland komen.
Schrijf achter de ingrediënten uit Nederland of ze ook in de winter te koop zijn.
Gebruik hierbij de bronnen in je lesboek.
Heb je tijd over? Teken dan een mooie rand om je lijstjes of plak er plaatjes bij.

uit Nederland	ook in de winter?	uit het buitenland
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Ik kijk mijn werk na

Omcirkel je antwoord.

Zitten in jouw recepten Nederlandse ingrediënten? **ja** / **nee**

Kun je de recepten die je hebt gekozen in de winter klaarmaken

als er geen producten uit het buitenland komen? **ja** / **nee**

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 91

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

zo kan het ook

thema 5 – De wereld is een markt

Kijkplaat

les 5

Veel van ons eten komt uit het buitenland. Ook veel kleding en speelgoed wordt geïmporteerd uit het buitenland. Je gaat met een groepje een kwartetspel maken met producten uit Nederland en uit het buitenland.

Wat ga ik doen?

Je maakt een kwartetspel.

Dit gebruik je

- karton of stevig papier
- kleurpotloden
- lijm
- pen
- schaar
- viltstiften

Hoe ga ik het doen?

Je werkt in een groepje van vier of vijf kinderen.
Je kijkt goed naar de kijkplaat.
Zoek naar kruiden, specerijen, dranken en gerechten.
Zoek ook naar kleding en speelgoed.

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 92

© Malmberg, 's-Hertogenbosch

Ik doe mijn werk

Maak per groepje 28 kaartjes van karton of stevig papier. Vier kaartjes voor elk kwartet. Zeven kwartetten per spel.

Verdeel deze kwartetten in je groep:

- specerijen
- kruiden
- gerechten
- dranken
- speelgoed
- kleding
- kledinglabels

Spreek af wie wat maakt.
Je zoekt of bedenkt bij elk kwartet vier verschillende plaatjes.
Knip de plaatjes uit en plak ze elk op een apart kaartje. Je kunt bijvoorbeeld plaatjes uit reclamefolders gebruiken. Of teken ze zelf.
Schrijf op elk kaartje onder het plaatje welk kwartet het is.
Schrijf er dan onder hoe dit plaatje heet. Gebruik een kleurtje.
Schrijf eronder welke plaatjes nog meer bij het kwartet horen.
Elke naam staat op een nieuwe regel.
Ga zo door tot je zeven kwartetten hebt.

Ik kijk mijn werk na

Omcirkel je antwoord.

Hebben jullie zeven kwartetten gemaakt? **ja** / **nee**

Staat op elk kaartje welk kwartet het is? **ja** / **nee**

Staat er ook duidelijk hoe dit kaartje uit het kwartet heet?

ja / **nee**

Heeft elk kwartet vier verschillende plaatjes? **ja** / **nee**

Horen de plaatjes ook echt bij dit kwartet? **ja** / **nee**

Als er nog tijd over is, kunnen jullie het spel spelen.

Dit is een kopie van:
Werkboek, pagina 93

© Malmberg, 's-Hertogenbosch